

**D. Ioannes Evangelista. Rodolphi Gwaltheri Tigurini in
Euangelium Iesu Christi secundum Ioannem Homiliae
CLXXX.**

Gwalther, Rudolf

[S.l.], 1568

VD16 W 1038

Amplissimo Et Magnifico Viro, D. Ioanni Steigero Consvli Bernensi Et Rotvli
Sev Rollæ Antuatium Domino, Rodolphvs Gwalthervs Tigurinus gratiam &
pacem à Deo patre per Iesvm Christvm Dominum nostrum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71827)

AMPLISSIMO ET MA- GNIFICO VIRO D. IOANNI STEIGERO

CONSVLI BERNENSI ET ROTVLI SEV ROL-
lae Antuatium Domino, RODOLPHVS GVALTHERVS
Tigurinus gratiam & pacem à Deo patre per IESVM
CHRISTVM Dominum nostrum.

VO D Faustum Felixq̄ sit, prodit sub amplissimi nomi-
nis tui auspicio Steigere COS. dignissime, Ioannis Aposto-
li Evangelica historia, nostris homilijs utcunque illu-
strata. Sed quod pleriq̄ scriptores in operum suorum præ-
fationibus facere consueverunt, ut & lucubrationum suarum
rationem reddant, & dedicationis causas exponant,
id mihi quoque faciendum esse video, cum procul dubio non defuturi sint, qui
meum hoc institutum admirentur, aut etiam reprehensione dignum existi-
ment. Alijs enim actum egisse videbor, quod eum Sacra Scriptura librum
exponendum susceperim, in cuius expositione olim feliciter laborarunt nō pau-
ci ex prisca ecclesie doctoribus, & quem nostro etiam seculo Evangelica doctri-
na instauratores suis commentarijs illustraverunt. Alij verò hoc absurdè
nimis & præter decorum abs me fieri dicent, quod Theologici argumenti li-
brum viro politico & (ut ipsi loquuntur) alijs negotijs ab hoc argumento
alienissimis occupato nuncupare audeam. Ceterum non difficile erit utrisq̄
respondere, si rem ipsam inspicere, et priuatos animi sui affectus, interea dum
illis respondero, deponere velint. Quod quia non omnes facturos scio, sufficere
mihi, si tibi Steigere ampliss. tuiq̄ similibus, qui cum pietate & incorrupto ani-
mi iudicio experientiam atque usum rerum ecclesiasticarum et politicarum
coniunxerunt, mei instituti rationem reddam: quod qua potero breuitate &
perspicuitate facere constitui.

Quoad primum, officij & functionis meae ratio me excusare potest, quae
monet, ut quicumque in ecclesia ministerio constituti sunt, studia & labores
suos omnes ad Scripturae Sacrae explicationem conferant. Hac enim ver-
bum illud Dei continet, quod solum in ecclesijs annuntiari, & (ut Apo-
stolus monuit) ita secari debet, ut non tam publica ecclesiarum adificationi
quam priuata singulorum hominum institutioni & consolationi seruiat.
Neque hic aliquem absterere debent eorum labores, qui ante ipsos hoc sa-
xum voluerunt. Nam quod aliàs quoque me dixisse memini, tanta est hu-
ius agri fecunditas, & tam inexhaustus in eo latet frugum omnis generis the-
saurus, ut in illis inuestigandis atque eruendis nullum studium superuaca-
neum, nulla industria nimia, nullus labor inutilis esse possit. Et quia aeterna
sapientiae spiritus dictantem secuti sunt prophetae et apostoli, diuina planè Me-
thodo & admirabili breuitate omnia ea complexi sunt, quae omnium locorum

¶ temporum moribus conueniunt, ¶ ad omnes ecclesie aut singulorum credentium casus siue euentus accommodari possunt. Seruierunt ergo prisci Patres sua aetatis hominibus, et immortalem laudem meretur illorum industria, quae uerum ¶ orthodoxum Scripturae sensum aduersus sui seculi errores atq; haereses asseruerunt. Prodest ite nobis etiam illorum scripta diligenter inspexisse, ut ex illis ecclesia ueteris faciem agnoscamus, simulq; discamus quid nobis factu opus sit, si quid simile nostris temporibus accidat. Attamen meminisse oportet, illos non omnia dixisse quae dici poterant: quia ut illud tunc facerent, minime necesse fuit, ¶ hoc infiniti laboris opus esset, cui nulla hominis aetas sufficeret. Debemus ergo nos illorum uestigijs insistere, non autem laboribus eorum ad otium ignauum abuti, sed obseruare diligenter, quid in illorum scriptis nostri seculi moribus potissimum seruiat. Quod ut faciamus, res ipsa nos admonet, quando constat ecclesias hodie neq; leuioribus neq; paucioribus certaminibus, quam olim exerceri. Quamuis autem omnis Scriptura (ut Paulus ait) *uerus*, id est, diuinitus inspirata ¶ ad institutionem hominum utilis sit, debent tamen eius interpretes ¶ publici ecclesiarum ministri eos potissimum libros deligere, quorum doctrina praesentibus scandalis maxime mederi et ab ecclesijs pericula imminetia auertere potest. Quod me non omnino imprudenter obseruauisse patebit, qui Euangelium IESU CHRISTI secundum Ioan-nem exponendum suscepi, si quae hodie est conditio ecclesiae paulo attentius consideretur. Nam ut infinitos multorum errores, absurdissimas quorundam superstitiones, et inextricabiles de multis rebus hominum contentiosorum concertationes praeteream, quae pijs undiq; negotium faciunt, et doctissimorum quorūque ingenia fatigant, duo praecipue sunt, de quibus passim et non sine graui simpliciū atq; infirmorum scandalo contenditur: De hominis nimirum iustificatione, uel salutis humanae causa: Deinde de ipso Seruatore nostro IESU CHRISTO, cuius cognitionem ueram Satan olim quoq; per uarias et multum inter se diuersas haereses obscurare conatus est, hodie uero easdem quasi ex inferis reuocat, permittente hoc Deo, qui nostram socordiam ¶ ingratitude, hominum contentiosissimorum improbitate uelciscitur. Turbantur in utraq; controuersia multorum animi, multi etiam boni ¶ in summa auctoritate constituti fluctuant: qui cum se rerum dubios et incertos esse fateantur, plures alios secum trahunt, ut ipsi etiā dubitare, uel impostoribus aures praebere, aut proprio ingenij acumine freti, diuinae Maiestatis arcana curiosius scrutari incipiant. Atqui unus Ioanes hic sufficere poterat, qui quae de utraque controuersia in Scripturis hinc inde traduntur, suo hoc scripto Euangelico ita in compendium cotraxit, ut argumentum hoc ex professo tractauisse uideri queat: nimirum occulta spiritus suggestionē excitatus, ut omnium seculorū homines antidoto praesentissimo saluberrimoq; praemuniret. Quod ut euidētius cerni possit, de utroq; articulo pauca dicenda sunt.

De hominis iustificatione ¶ salutis siue beatitudinis humanae causa, uer-

tus iam olim concertatio fuit, quae gentium quoque Philosophos exercuit. In-
 tellexerunt enim plerique illorum, summum hominis bonum & ipsam felicitate-
 tatem in coniunctione cum Deo consistere, qui ut solus verè bonus est, ita quo-
 que omnis boni fons est & unicus. Viderunt praeterea, neminem cum illo coniun-
 gi posse, nisi quem ipse integrum scelerisque purum iudicaret. Et quia ingentis
 um humanum natura ad malum proclive, & plerisque hominum apertis
 quoque sceleribus pollutos esse videbant, & unanimi consensu statuerunt, iusti-
 ficatione opus esse, qua ab omni sceleris reatu absoluantur, quicumque cum
 Deo coniungi, & beatitudinem veram assequi cupiunt. Cum autem hucus-
 que rectè sentirent, à vero tamen aberrauerunt, & in sectas scissi sunt, quan-
 do iustificationis modum voluerunt constituere. Quia enim seipso & natura
 sua corruptionem non agnoscebant, hominem suis operibus iustificari puta-
 runt: et quia haec non eiusdem generis sunt, alij quidem in virtutis studio, alij
 in praeclearè & fortiter factis, alij in sacrificijs & magnifico Deorum cultu iu-
 stificationis modum constituerunt. Similis error Iudeos quoque veteres des-
 mentavit, quos in sacris et ceremonijs Mosais peccatorum remissionem, ve-
 ram item iustitiam & reconciliationem cum Deo quesivisse, prophetarum
 sermones testantur. Posteris verò temporibus paulò ante Christi in carnem
 aduentum exorti sunt Pharisei, qui in Philosophorum scholis (quas Iason
 Pörfex Hierosolyma primus instituerat) edocti, liberum hominis arbitrium,
 & ex eo operum merita docebant, quibus confisi, quam nobis Deus offert ius-
 titiam incurabili contumacia aspernabantur. Et tanta fuit erroris istius
 vis, ut inter eos quoque, qui Christo nomen dederant, locum inueniret, &
 vix multa apostolorum cura atque industria corrigi, atque ex hominum ani-
 mis extirpari potuerit. Succreuit autem rursus sub annum incarnati Filij
 Dei quadringentesimum decimum octauum, instaurante illum Pelagio Mo-
 nacho Romano, qui doctrinam de Lege, de peccato, de gratia Dei, traditioni-
 bus planè pharisaicis corruptis. Opposuerunt se illi fortissimè D. Augustinus,
 Hieronymus & Ambrosius, & publicè Synodorum auctoritate illius doc-
 trina damnata est, inter quas Carthaginensis & Mileuitana praè alijs ce-
 lebres fuerunt. Sed ne tunc quidem tantum efficere potuit sanctorum Pat-
 rum industria, quin nouissimis hisce temporibus idè error repullularit, quan-
 do non sine diaboli suggestionè factum est, ut Philosophorum libri in Chris-
 tianas scholas reducerentur, & ex illis praecepta peterentur de moribus, quae
 ex Dei verbo Sacris literis comprehenso peti debebant. Rursus ergo paulatim
 apud plerosque radices egit sententia de hominis viribus, de libera nostri
 arbitrij potestate & nostrorum operum meritis. Nec enim difficile est illa ho-
 minibus persuadere, qui innata gloriae cupiditate ad ea aspirant, quae cum lau-
 de coniuncta esse videntur. Fovit insuper & auxit errorem istum spes qua-
 sus, quem falsi antistites ex illo vberimum enasci videbant, si iustificatio-
 nis meritum non modò in virtutum moralium operibus, verum etiam in sac-

eris externis constitueretur, qua mox ab illis magno numero auclta sunt, ut aucupium haberent copiosius. Itaq; sub Romanis Pontificibus sententia ista publice recepta, & inter Christiana religionis articulos ascripta fuit. Et hodie illam multi ita tuentur, ut Legis diuina usum aboleri, publicam morum honestatem euerti, preces item & vniuersa pietatis exercitia e medio auferri clament, si quis hominem ex semetipso nihil boni posse, salutem vero omnem ex vnius Dei gratia pendere dicat, qui propter Filij sui, IESV CHRISTI, meritum pro iustis ducat eos, qui hunc fide vera amplectuntur. Et hic quidem magna contentione causam hanc agunt aduersarij: non vident autem, aut saltem videre nolunt, ipsos Christi iustitiam & meritum euertere, Dei gratiam euacuare, & humana salutis fundamenta conuellere, dum suam iustitiam stabilire, & suorum operum merita propugnare instituunt: quod olim Iudeos quoque & Iudaizantes Christianos fecisse, Paulus non vno loco testatur.

Est ergo error hic nocentissimus, & circa hunc ferè versatur totius controuersia cardo, quae nobis hodie cum Papis intercedit. Nam si hunc auferas, sua sponte concident quaecunq; illi de inuocatione et intercessione Diuorum, de peregrinationibus, de purgatorio, de ieiunijs, ferijs, uotis monasticis et similibus nugantur. At non multa altercatione opus erit, si Ioannes dilectus ille Christi discipulus audiatur, qui & proprijs verbis & ipsius Christi doctrina luculenter ostendit, quid nos in hac causa sentire aut credere conueniat. Nam in ipso libri sui limine de IESV CHRISTO loquens ait: In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. Item: In sua venit, & sui eum non receperunt: Quotquot autem receperunt eum, ijs dedit ut liceret filios Dei fieri, ijs nimirum qui credidissent in nomen ipsius: Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Et rursus: Deum nemo uidit unquam, Vnigenitus ille Filius, qui est in sinu Patris, ille nobis enarrauit. Quae uerba si propius inspiciantur, mox patebit omnes homines damnari, ut qui ad salutem propriam ex semetipsis nihil conferre possint. Si enim Deum nemo uidet, et is neq; sensu carnis neq; ingenij acumine comprehendi potest, si ite filij Dei non ex sanguinibus, non ex carnis aut cuiusquam hominis voluntate nascuntur, utiq; uanissimū est, quicquid aduersarij de nostris uirib. & humanae naturae facultatibus ex Philosophorū scholis proferunt, nisi prius Deum nostris uiribus cogi posse euincat, ut nos ille ex se regeneret. Rursus, si in Christo uita illa est, quae sola mentes hominū illuminat, extra illum in nobis ipsis nihil aliud quam tenebras & mortem inueniemus. At non haec modo scribit Ioannes, sed mox subiicit: Lex per Mosem data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Vbi Legem quidē a Deo per Mosis ministerium promulgatam esse fatetur, neque uerum eius usum abolet, gratiam uerò & ueritatem, id est, ueram Legis impletionem, quae Dei iram placat nosq; cum illo in gratiam reducit, non alibi quam in uno Christo nobis monstrat. Quod si his addamus,

addamus, quæ ipse Christus in hoc libro de regeneratione apud Nicodemum, de gratuita Dei dilectione & fidei dono, de seipso item unico salutis fonte, unico pane vite, unica luce mundi, unico gregis ecclesiastici pastore, ostio & via salutis unica differit, omnino fatendum erit, iustitiam & salutem nobis ex sola Dei gratia per IESUM CHRISTUM obtingere, qui ut unus gratia Mediator est, ita sola fide potest apprehendi. Consentunt his, quæ passim in prophetarum & apostolorum scriptis habentur, neque alia constitui potest certa salutis fiducia, quam quæ Christo nititur, quem prophetarum & apostolorum fundamentum Paulus vocat. Interim ista doctrina neque preces neque alia Christianæ pietatis opera abolentur. Qui enim salutis fontes in se uno nobis aperit Dei Filius, idem nos fidem, quæ ipsum apprehendimus, operibus testari iubet, & qui his carent, eos palmitibus confert, qui quod aridi sint & nullum fructum ferant, ex vite rescari & in ignem conijci solent. Monet item, ut qui eius merito abluti sunt, pedes abluant, & quotidianos lapsus atque vitia, quæ nobis ex huius seculi consuetudine & innata corruptione asperguntur, assiduo penitentiæ studio abstergant. De quo cum in toto hoc opere passim dicatur, hic consulto breuiores sumus, contenti hoc monuisse, Ioannem suo libro Evangelico omnia ea plenè et perspicuè complecti, quæ ad dirimendam controuersiam de iustificatione pertinent, & proinde librum hunc dignissimum esse, quem hodie omnes ecclesiarum ministri interpretentur, & quem omnes legant vel audiant, qui superstitionibus liberari, & in veritatis cognitione proficere cupiunt.

Ceterum quia salutem omnem in uno IESU CHRISTO contineri ipse etiam Satan non ignorat, non modò superstitiones inuehere studet, quibus hominum mentes ab illo abstrahat, sed ipsum fidei orthodoxæ caput aggredditur, dum illius cognitionem obscurare satagit, ut longè alium animo concipiamus, quam ille reuera sit. Nouit enim veterator ille astutissimus, eos Christi nomine atq; fide nequicquam gloriari, qui non talem agnoscunt, qualem in Scripturis Spiritus sanctus predicat. Olim ergo uiuentibus adhuc apostolus hereticos complures excitauit, quorum alij æternam illius diuinitatem, alij humanæ naturæ veritatem negarunt, multi circa utriusq; naturæ coniunctionem disputationes perniciosas instituerunt, dum vel illas confuderunt, vel personæ unitatem lacerarunt, aut alia absurdissimarum opinionum portenta commenti sunt, quibus primitiuam ecclesiam aliquot seculis infestatam & fædè conuulsam fuisse historici docent. Eluxit in his confutandis veterum Patrum fides et singularis industria, qui tam priuatis disputationibus quam scriptis publicis errores istos arguerunt. Et quod olim per Isaiam promiserat Deus, ecclesie nutritios excitauit Christianos Imperatores, qui veritatis doctrinam publica autoritate tutati sunt. Attamen hîc quoq; factum est, quod apud Mattheum de spiritu immundo ex sua possessione eiecto dicitur. Nam nouissimis hîc temporibus ad suas artes reuersus, veteres hæreses

postliminio reducere studet, neq. ullus tam scdus error est, quem nō nouo aliquo fūco depictum incautus & nihil huius cogitantibus obrudat. Audiuntur enim, qui ne de IESV CHRISTI diuinitate quid humiliter sentire uideantur, hanc à Mediatoris officio excludunt: qui dum hoc ad solam eius humanitatem restringunt, illius meritum prorsus euacuant, cuius omnis dignitas atq. uirtus ex eo dependet, quod qui hæc aut illa propter nos fecit & passus est, non nudus homo, sed etiam in eadem persona aternus & uerus est Dei filius. At horum errori dum alij incautius occurrunt, sacrosanctæ & adorandæ Trinitatis mysterium uellicant, & non obscure tres in Deo essentias siue substantias, & proinde tres Deos fingunt. Inserunt se his medijs Seruētani, qui ueterem Arianismum instaurant, quando Filium Patri coæternum esse negant, tantumnon illud Arii palam profitentes, *ὁ υἱὸς ὄντων ἐν τῷ λόγῳ* uel *ὁ υἱὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος* id est, Erat scilicet Pater, quando non erat Sermo, & priusquam hic nasceretur, non erat. Qui quantum mali dent nascentibus primū & teneris adhuc ecclesijs, non sine acerbissimo dolore experimur. Accedunt his alij, quos Sacramentaria contentio abripit, ut post Marcionis & Eutychie uestigia declinant, quando Christi corpus Deificatum somniant, et illud suis proprietatibus exuunt, sine quibus eius ueritas nullo modo potest consistere. Enascuntur ex his contentiones acerbissimæ, quæ eō nocentiores sunt, quod intra ecclesiæ pomeria inter eos exercentur, qui coniunctis copijs Antichristianas superstitiones expugnare, & puriorem ueritatis Euangelicæ doctrinam longè lateq. propagare debebant. At hos quoque omnes Euangelista noster confutat, qui Christum ita describit, ut ex nullo Scripturæ Sacre libro illius cognitio clarior & certior peti possit. Quod nonnullos ueterum ego respexisse arbitror, quando illi Aquilam tribuerunt, quæ & uisus acumine & uolandi dexteritate reliquas uolucres omnes longè superat. Nam ad eundem modum Ioannes spiritus luce illuminatus, teterrimas Ebionis & Cerinthi (qui illo adhuc superstite hæreses sparserunt) nebulas penetravit, imò eiusdē spiritus alius quasi supra nubes euectus, in ipso statim libri sui initio mysterium hoc nō minus dilucide quam breuiter explicat, & ita de Patre et Filio loquitur, ut omnem contendendi occasione ipsi præripiat, qui carnis sensum atq. intellectum uerbi diuini magisterio subijcere uoluerint. Sic enim scribit: In principio erat Sermo ille, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat ille Sermo: Hic erat in principio apud Deum. Quibus uerbis Filium (quem Sermonis nomine denotari, extra controuersiam est) non modò Deum esse disertè docet, uerum etiam illius aternitatem constanter asserit. Nam Sermo (inquit) erat in principio. Id est, non cæpit esse, neque unquam factus est, sed iam tunc erat, quando mundus hic primū creabatur: imò tunc erat, quando tempus nondum cæperat esse, et proinde aternus sit oportet. Oblatret nunc nobis Seruētani canes ut lubet, nos Ioanis uerba urgebimus, quoad illi nobis principij principij aliud ostendant, quando filius esse cæperit. Ioannes certè eundem ab omni rerum creaturam,

rum, quæ aliquando esse cœperunt cum prius non essent, ordine eximit, quando quod prius dixerat repetes ait: Et Sermo ille erat apud Deum: cui nimirum coæternus atque coessentialis est, ut ab eo diuelli aut separari non possit, nisi hunc sua Sapientia & Sermonem spoliare libeat. Vnde olim sancti Patres in Sardica Synodo (cui D. Athanasius etiam interfuit) circa annum nati Christi CCCLI. collecti procul dubio suum decretum desumpserunt, quod apud Theodoretum eiusmodi legitur: *unde πότε πατέρα χριστός ἦν ἔμπροσθεν πατρὸς ἡμῶν ἢ ἄλλω χρόνῳ*. Id est, fieri non potest, ut vel Pater unquam sine Filio, aut Filius sine Patre fuerit vel sit. Non autem verbis tantum nudis aut inanibus ista Ioannes de IESU CHRISTO pronuntiat, sed quod dicit argumentis quoque validissimis confirmat. Omnia (inquit) per illum facta sunt, & sine eo factum est nihil quod factum est. Item: In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Vita nomine vim illam viuificam intelligit, quam soli Deo inesse, philosophi quoque & poeta olim confesi sunt, qui nos in Deo esse, viuere & moueri dixerunt. Nec tamen de vulgari modo vita loquitur Ioannes, quæ nobis cum belluis communis est, sed ea, quæ simul mentes nostras illuminat, ut vera Dei cognitione instauratae in eodem verè viuant, & æternum gaudeant. Atqui constat unanimes totius scripturæ & verè sapientum consensu, solum Deum omnium, quæ unquam facta sunt, creatorem, ad hæc vitæ tam mortalis huius quam immortalis unicum authorem esse. Cum ergo hæc ipsa Scriptura de Christo prædicent, Deus sit oportet, verus (inquam) Deus, non alienus aut diuisus vel separatus à Patre, nisi quoad personarum distinctionem, sed illi coæternus et consubstantialis. Nisi enim hoc fateamur, principium et fundamentum religionis labefactabimus, quod omnium Scripturarum auctoritate probatur, Deum scilicet unum esse, non duos, non tres aut etiam plures, ut olim gentes somniauerunt. Quod si his coniungamus, quæ ipse Dominus noster, IESUS CHRISTUS, apud hunc Euangelistam nostrum de diuinitate sua æterna differit, quam aduersus hostes suos, præstantissimos tunc temporis in Iudaica gente viros, rationibus firmissimis, Scripturæ item veteris auctoritate & operum suorum testimonio abundè probat, nimium impudentes & apertos veri Dei hostes esse apparebit, quicumque æternam illius Deitatem adhuc negare audent. Quia autem de Sermonem isto æterno posita idem Ioannes pronuntiat, Et Sermo ille caro factus est: non minus euidenter humanam quoque naturam in Christo exprimit, quam præfinito tempore ille ex Maria virgine assumpsit, ut nostræ salutis atque redemptionis Mediator fieret. Carnis enim potius quam hominis vocabulo uti voluit, ut verum hominem & nobis per omnia similem factum esse doceat: non quod Deus esse desierit, sed quod in diuina persona unitatem hominem assumpsit, ut Paulus ad Hebræos loquitur. Itaque paucis verbis plenam & perfectam descriptionem IESU CHRISTI Ioannes proponit, & illum in una eademque & indiuisa persona Deum simul & hominem esse docet, Deum

quidem ab aeterno ex patre genitum, hominē verò factum ex Maria virgine, cum tempus illud constitutū aduenisset, quo humanum genus redimi oportebat. Quam doctrinam Patres orthodoxi in Nicano Concilio aduersus Arii blasphemias constanter defenderunt, & posteris quoque temporibus omni studio in hoc incubuerunt omnes pijs, ut in ecclesijs pura & integra seruaretur: quorum fidem & constantiam hodie etiam tam ministri ecclesiarum quam pij magistratus imitari debent, qui Christianam religionem saluam & incolumem manere cupiunt. Caterum quia Ioannes Euangelista aeternum Dei Filium ita hominem factum esse docet, ut quam semel assumpserat carnem neque deposuerit unquam, neque etiam quae illi propria sunt mutarit: simul eos quoque confutat, qui illam in diuinitatis naturam abiisse, & cum hac per omnes mundi totius partes diffundi aut omnipresentem esse contendunt. Quod unum si probe obseruetur, Sacramentaria etiam cōtentioni, quae ecclesias iam nimis diu infeliciter turbauit, finis imponi poterit. Tam multa enim tamq̄ luculenta de Christi ex terris discessu testimonia congerit, & rursus meriti eius virtutem & spiritus sancti praesentiam, quae ille suam ecclesiam regit, sic praedicat, ut non difficile sit videre, quid pijs in hac cōtroversia credere, quid item fugere aut aspernari debeant. Iterum ergo dico & constanter affirmo, nullum alium Scripturae Sacrae librum esse, qui Domini & redemptoris nostri IESU CHRISTI atq̄ fidei Christiana mysteria euidentius exponat, & cuius diligens lectio ad dirimendum nostri seculi controuersias magis necessaria sit, quam istum, quem intimus ille & dilectus discipulus spiritu sancto auctore et impulsore conscripsit. Nichil ergo abs me temere, nihil praeter officium factum est, quando hunc ecclesiae, quam mihi Deus credidit, hoc potissimum tempore interpretatus sum. Volui autem meas in illum meditationes scriptis mandare, ut amicorum votis satisfacerem, qui me frequenter monente, ut quod semel caepi facere in enarrandis Sacrae scripturae libris, porro facere pergam.

Qua fide autem & diligentia in hoc scribendi genere hucusq̄ versatus sim, priorum esto iudicium, quod ego maximi facere consueui, ut qui labores meos ecclesiae & pijs omnibus utiles esse cupiā. In praesenti certē affirmare possum, me hoc unum spectauisse, ut D. Euangelistae, uel ipsius Iesu Christi potius, mentem assequerem, et omisis spinosis disputationibus, singula lectorum siue auditorum institutioni et consolationi accommodarem, prout nostri seculi mores postulare uidebantur. Itaq̄ non statim protuli, quod primo intuitu optimum esse apparebat, sed diligēter inspexi et legi interpretes cum ueteres tum recentiores, quoscūq̄ videre potui: quorum nomina interdum adducere libuit, D. Augustini imprimis & Cyrilli, non quod in diuinis humanam auctoritatem aliquid ualere putem, sed ut constet omnibus, nihil in nostris ecclesijs tradi, quod ueteri ecclesiae inauditum fuerit. A nostri seculi scriptorum nominibus consulto abstinui, & nunc quoque abstinendum puto, ne quos in faciem laudare uidear: interim non pudet fateri, me multorum lucubrationibus uehementer

menter

menter adiutum esse, saepe etiam eorum verbis usus sum, quos authoris sensum propius attigisse videbam. Hoc illi non egre ferent sat scio, quando mihi de illis persuasum est, eos non alium sibi studiorum suorum scopum proposuisse, quam ut in cognitione Scripturarum non modo vulgus instituatur, verum etiam in eodem stadio secum decurrentes symmysias adiuuent. Et notum est illud Pauli: Spiritus prophetarum prophetis subiiciuntur.

Porrò nostras haec lucubrationes tibi Steigere Consul dignissime imprimis dedicare volui, ut sub tui nominis clarissimi patrocini in lucem exeant: cuius consilij certa mihi ratio constat. Fuit uterque alteri iam inde à iuuentute notissimus, et cum ante annos triginta tres in urbe nostra bonis literis operam daret apud sanctissimum senem D. Conradum Pellicanum, quo hospite et preceptore domestico utebaris, ea inter nos amicitia tunc coaluit, quam tu pro tua humanitate in hunc usque diem saluam atque stabilem esse voluisti, sicuti non uno officij genere abunde testatus es. Merebatur ergo iam pridem tua beneficentia, ut meum quoque amorem et animi mei gratitudinem ipse vicissim aliquo officio publice testarer. Ad quam rem munusculum aliquod literarium et Theologicum mihi cum primis idoneum esse visum est, cum tu literas cum Graecas tum Latinas à puero coleris, et studiorum tuorum finem semper tibi prefixum habueris verum Dei cultum, qui non aliunde quam ex prophetarum et apostolorum libris rectè discitur. Quas propter eos minime hic curo, quibus absurdum et indignum videtur, si de rebus sacris apud magistratus et principes viros sermo fiat, aut ipsi libri de religione scripti offerantur. Sunt enim hi indigni qui audiantur, quando se non tam sacrorum omnium quam eorum, quae ad rempub. pertinent, rudes et imperitos esse produnt. Volunt quidem isti magistratus obseruantissimi videri, sed iidem hunc extrema contumelia afficiunt, quando principes viros procul a sacris relegant, et quantum in ipsis est, pro prophanis ducunt eos, quos Deus sibi pra alijs consecratos esse voluit, quos circa religionem et Dei cultum imprimis debere occupatos esse, finis admonet, ad quem ipsos in tota sua functione respicere decet. Est is populi salus et reipub. conseruatio. Quis verò ignorat, ista ab vniuersi Dei nutu pendere? Beatus populus (inquit David) cuius Deus est Iehoua. Et Isaias de Christi regno vaticinans inter alia dicit: Gens et populus, qui tibi non seruerint, peribunt. Nunquam igitur suo officio rectè fungetur magistratus, neque ad functionis suae finem pertinet, nisi verum Dei cultum et fidei puritatem in populo promoueat atque tueatur: quae duo cum sine doctrina conseruari non possint, de huius veritate principes viros quam maxime sollicitos esse conueniet. Intellexerunt hoc olim quotquot inter gentes paulò rectius sapuerunt. Plato enim tum denique respub. beatas et felices fore dicebat, si aut philosophi praessent, aut qui praesunt philosopharentur. Cicero autè Romana eloquentia et sapientia facile princeps, cum multa passim diceret in philosophia laudem, tamen quasi parum alibi dixerit, in s. Tusc. omni

nem humani generis felicitatem illi acceptam ferre non dubitat, quando in ea
 eiusmodi verba erumpit: O uita & Philosophia dux, o virtutis indagatrix ex-
 pultrixq; uitiorum, quid non modò nos, sed omnino uita hominum sine te esse
 potuisset? Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societate uita cõuocasti.
 Tu eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarũ & uocum
 communione iunxisti. Tu inuentrix legum, tu magistra morum & disciplina
 fuisti. Tu uita tranquillitatem largita nobis es, et terrorem mortis sustulisti.
 Scimus autem philosophiæ uocabulo studium uera sapientiæ comprehendis,
 quam in rerũ diuinarum & humanarum cognitione ueteres consistere dixerunt.
 In qua sententia Cic. quoq; fuisse apparet, quando Philosophiæ non modò
 legum inuentionem, morum disciplinam, humanæ uita societate, coniugiorum
 item & sermonis communionem, uerum etiam uita tranquillitatem et securum
 mortis contemptum tribuit, quæ duo sine uera Dei cognitione & illius cultu
 non possunt consistere. Rectè ergo de philosophiæ effectibus et utilitate iudicauit,
 in eo autem falsus est, quòd Scripturæ sacræ & uerbi Dei imperitus, sapien-
 tiam illam ueram hominum industria & acumine acquiri posse credidit.
 Quòd si uerò tantum ille tribuit inani sapientiæ existimationi, qua philoso-
 phi olim claruerunt, quantis putas laudibus ueram illam & omnibus nume-
 ris absolutam sapientiæ eueuisset, quæ in sacris literis traditur, si aliquam
 habuisset eius cognitionem? Non autem eos modò sic sensisse putabimus, qui na-
 tura ad otium literarium propensi, à foro & negotijs turbulentioribus abhor-
 ruerunt: sed uulgò hoc olim inter gentes receptum fuit, ut Reges diuinæ sapien-
 tiæ studio & oraculorum Dei cognitioni imprimis uacarent, et sacrorum quo-
 que cura penes eosdem esset, cuius rei exemplum Moses in Melchisedech pro-
 ponitur. Et notum est illud Vergilij de Anio dicentis:

Rex Anius, rex idem hominum Phœbiq; sacerdos.

Et quanto studio ueteres Romani Deorum suorum cultum conseruatum
 uoluerint, nemo ignorare potest, qui historias eorũ uel obiter inspexit. Erra-
 runt quidem illi omnes, quòd & Deum uerum ignorauerunt, & cultum eius
 in superstitionem commutarunt, attamen apud illos semper firmum ratumq;
 mansit principium istud pietatis, Rempub. sine religione felicem et saluam ef-
 se non posse, & ideo illius curam ad principes potissimum pertinere putarunt.
 In suo autem populo Deus inter sacerdotum & regum officia diligenter qui-
 dem distinxit, attamen inter eosdem summam studiorum coniunctionem
 esse uoluit, & constat ex sacra historia, Iudæorum res nunquã tã felices
 fuisse, quam si quando sacerdotes in officium suum probè intenti fuerunt,
 hos autem audierunt Reges, & unanimes cum illis studio uerum Dei
 cultum defenderunt. Nec mutata est hæc ratio sub Christi aduentum,
 neque etiam mutari debuit, ut in prophetis est uidere, qui Reges eccle-
 siæ nutritios fore uaticinantur, & notus est Psalmi secundi locus, quo David
 illos monet, ut Dei filium exosculentur & reuerenter colant. Obseruarunt hoc
 olim

olum Christiani principes, inter quos primus locus merito debetur Constantino Magno, qui ut ecclesijs post diuturnas persecutiones pacem dedit, ita Dei cultum & fidem in Christum studiosissime propagavit, ideoq; victorijs & Imperij splendore illustris fuit. Hunc adeo non puduit res sacras tractare, ut ad eas potissimum se diuinitus vocatū putaret, sicuti eius actiones & epistolas testantur. Nam ut Socrates Eccles. hist. libro primo, capite nono tradit, ad Macariū Hierosolymitanum episcopum sic scripsit: ὅτι ὁ ἀσὶ καὶ πρῶτος ὁ καὶ μόνος ἐστὶ μοι σκοπὸς, ἵνα ὡς πρὸ ἐκκλησίᾳ διαμένῃ καὶ ἀνομιῶν ἀπομαρτυρῆσιν ἡ ἀληθείας πίσις ἐνδείκνυται, ὅτι καὶ αἱ ψυχὴ πάντων ἡμῶν πρὸς τὸν ἀγνοούμεον σωφροσύνη καὶ ὁμολογίᾳ πρὸς τὸν καὶ ἀποδοκίματον γίνονται. Id est, Hic mihi primus & unicus scopus est, ut quem admodum vera fides seipsam quotidie nouis miraculis demonstrat: ita etiam omnium nostrum animæ prudentia & unanimitas circa sanctam Legem studio alacriores fiant. Et rursus in alia epistola ad ecclesias idem Constantinus hæc habet: τὸ τοῦ πρῶτου ἐκείνου ἐκείνου ἐστὶ μοι σκοπὸς πρὸς ἑμὲ, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας πλῆθει πίσις γένηται, & εὐλαβίᾳ ἀγαθῆ, ὁμολογίᾳ πρὸς τὸν πατριάρχην δεῦν διόρθωσιν τρεῖται. Quorum verborum sensus est: Hunc scopum mihi præ omnibus conuenire iudicavi, ut apud beatissimos catholica ecclesia cætus una fides, & sincera charitas, unanimisq; erga Deum omnipotentem religio siue pietas conseruetur. Secuti sunt huius vestigia pijs successores, Gratianus & Theodosius, qui cum Scripturis sacris veterum quoque Patrum scripta, per hæreticos falsarios corrupta, conquiri & restitui curauit, sacra impia aboleuit, idolorum templa euerit, & propter sincerū pietatis studium à Deo miraculose adiutus est contra Eugenium & Arbogastum, quorum copias ventorum turbines & procelle turbant, ut ipse victoria potiretur, quam vix sperare ausus fuerat. Extant de hac versus Claudiani:

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati ventunt ad classica venti.

Debet his adnumerari Theodosius Secundus, qui noui testamenti libros sua manu descripsit, eorum partem aliquam quotidie legit, manè item cum coniuge & sororibus precatōnes facere & Psalmos canere solitus fuit. Neque minus laudis meretur Martiani pietas, qui in Imperij fastigium euectus, nihil potius habuit, quam ut Eutychie doctrina cognosceretur, quæ tunc temporis ecclesias undiq; turbabat. Quare synodo indicta Chalcedonem episcopos conuocauit, & ne turbulenti quidam alios in dicendis sententijs impedirent, ipse disputationibus interfuit, & memorabilis est eius protestatio ad episcopos: Nos ad confirmandam fidem, non ad ostendendam potentiam, exemplo Constantini Imperatoris pijs, Synodo interesse volumus, ut inuenta veritate, diffidia tollantur. Possem huius generis exempla multa commemorare, quæ doceant curam religionis ad magistratus imprimis pertinere, et proinde nihil præsertim officium facere ecclesiarum ministros, qui suas lucubrationes illis nunciant, ut & ipsi earū lectione magis excitentur, & sua auctoritate illis fidem

maiolem concilient. Fecerunt hoc olim sancti Patres, & ante hos Diuus Lucas Euangelista suos de IESV CHRISTI et apostolorum historia libros Theophilo, viro illustri & magistratum gerenti, inscripsit: nimirum quod & huius pietas ita mereretur, & ut ex eo pijs omnes exemplum & consolatione peterent. Tantorum igitur virorum exemplis fretus mordaces Momos facile contemno, qui ut nihil quam quod ipsi faciunt rectum putant, ita inuidia fascino excacati omnium aliorum dicta et facta maligne carpunt. De te vero amplissime cospes mihi certa est, te hunc meum conatum pro animi tui candore equi bonique consulturum esse. Amauisti hucusque bonas literas, pietatem vero & puriorem veritatis doctrinam ita colis, ut eo nomine pijs omnibus semper charus, patria autem singulari ornamento fueris, quae te iuuenem adhuc ad publica munera adhibuit, in quibus ea fide & industria versatus es, ut magna cum laude & communi civium tuorum favore ad supremum in magnifica Bernensium Repub. gradum ascenderis. Quem ita tueris, ut prudentiam & pietatem tuam cum singulari modestia coniunctam boni omnes prae dicent. Te certe Evangelicae veritatis fidum patronum esse testantur, quicumque in ecclesijs Bernensibus publice docent. Quapropter suo quoque favore te prosequitur Deus, & sua erga te promissionis probe memor est: Honorantes me honorabo. Perge igitur constantem in instituto hoc tam sancto, et memineris donorum Dei, quae hic in te contulit amplissima, non alium usum meliorem & quaestuosiore esse, quam ut eius honori, doctrinae verae propagationi & ecclesiae conseruationi seruiant. Quicquid enim mundo & carni impenditur, id vel nimis um ferè est, vel etiam noxium. In Dei cultu autem & veritatis cognitione nullum studium superuacuum, aut noxium vel inutile esse potest. Suscipies ergo meum hunc laborem eo animo, quo & me semper complexus es, et quo prorum omnium studijs fauere consueuisti. Etsi enim te in IESV CHRISTI & euangelij eius cognitione eò usque profecisse sciam, ut mea institutione nequaquam opus habeas, gratiam tamen & acceptam tibi fore spero qualemcumque hanc gratitudinis significationem atque publicum nostrae erga te obseruantiae testimonium. Deus Opt. Max. te cum inclita Bernensium Repub. sua virtutem & communis patriae conseruationem. Amen. Tiguri pridie Idus Martias. Anno incarnati Filij Dei

M. D. LXV.

IN

A

356. b. p.
Abnegatio
Abrahami
Abrahami
Abolutio
Adoptio f
Adoratio
Adulterij
147. p
Adulterium
Aegrotatio
Aegrotis
213
Aeon qu
Aeterna v
Affectus
Affectus
Affectum
383. 28
Afflictio
Afflictio
Afflictio
256. b. 3
Afflictio
Afflictio
219. 307
Afflictio
Afflictio
305. b. 3
Afflictio
Afflictio
de Afflic
222. b
Agi pac
Agorum
Alcibiadi
tum
Alexandr
seorum
Ambitio
Ambitio
Amen, iu
Amoris
pantia
Amoris n
Amicitia
313. b
Anabapti
Angeli C
Angeli q
descen
Anima
Animam
Animarum
Animarum
Animas r
Antichri
Antichri
Anulite